

ATATÜRK ARAŞTIRMA MERKEZİ DERGİSİ

CİLT: XXII

MART-TEMMUZ-KASIM 2006

SAYI: 64-65-66

ÇANAKKALE NE İDİ YAHUT EMPERYALİSTLER NASIL DURDURULDU*

Prof. Dr. Sadık TURAL**

ÖZET

Avrupa devletleri 1800'lü yıllardan 1922'ye kadar emperyalist amaçlarını gerçekleştirmek için kendi aralarında çıkar çatışmaları yaşadılar. Bu çatışmaların en önemlisi maddesi Osmanlı Devletinin sömürülmesinin ve paylaşılmasının nasıl gerçekleşeceği idi. 1914'te Birinci Dünya Savaşı başladığı zaman tüm kurumları ile iflas etmiş Osmanlı Devleti hızla tüm cep-helerde savaşı kaybetti. Ancak Çanakkale Zaferi bu yenilgilerden sonra Türk Milleti için yeni bir sayfa açmıştır. Mustafa Kemal isimli genç bir subay Sofya Ataşeliğinden kendi isteği ve çabaları ile 19. Tümen Komutanı olarak Çanakkale Savaşına katıldı ve gerçek bir askeri deha ve kahraman olduğunu gözler önüne sererek tarihe geçti. Çanakkale zaferi Türk milletinin emperyalizm karşısında dirilişinin adı olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Mustafa Kemal, Birinci Dünya Savaşı, Çanakkale Zaferi, Emperyalizm, Türk milleti

WHAT WAS ÇANAKKALE OR HOW WERE IMPERIALISTS STOPPED

ABSTRACT

European countries lived conflict of interest between each other for realizing their imperialist objectives from 1800s to 1922. The most important article of these conflicts was how would be realized of exploiting and sharing of the Ottoman Empire's. When the First World War

* 15.03.2008 tarihinde İLESAM Kültürevi Konferans Salonunda Atatürk Araştırma Merkezi Başkan Vekili olarak yapılan konuşma metni; hitap ifadeleri çıkarılmıştır.

** Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Başkanı

started in 1914, the Ottoman Empire that crashed with the all institutions lost the war quickly at the all facades. However, Çanakkale victory, after these beatings, it has opened the new page for the Turkish Nation. A young army officer named Mustafa Kemal joined the Çanakkale War as 19th Division Commander of his own demanding and efforts from Sophia Attaché and while displaying of his being a military genius and hero, he went down history. Çanakkale victory has been the name of the Turkish nation's invigoration against imperialism.

Key Words: Mustafa Kemal, the First World War, Çanakkale Victory, Imperialism, Turkish nation

GİRİŞ

Herhangi bir konuyu doğru anlamak için temel kavramları öncelikle tanımlamak gerekir. Bu konuşmanın temel kavramı emperyalizm veya emperyalistlerdir. **İmpere** kelimesi, somurmak, sömürmek, istediği ölçüde genişlemek veya daraltmayı gerçekleştirmek anlamını taşıyor. İmperium kavramı ise, başkalarını hükmü altına alabilme gücü, bu gücü ile yayılabilmek, uygulamaları anlamındadır. Kendi dışındakileri hükmü altına alarak, örtülü veya açık bir sömürü düzeni oluşturmak için, her yolu kullanabilenlerin izlediği yol şudur: Av, kurban saydığı yönetim ve halklar için, önce aldatıcı, sonra sindirici, sonra da ezerek biçimlendirici strateji, taktik nitelikli uygulamalar...

Sömürgecilerin, yok etmeye karar verdiği devletler için geliştirdiği özel yöntemler vardır. Sömürgeciler, sömürecekleri devlet, millet ve ülkeyle ilgili yeterli bilgileri toplayıp, bu bilgileri devamlı güncelleştirerek ana hedeflerini de, ara hedeflerini de ayrı ayrı belirlerler.¹

Sömürmek, biçimlendirmek baş eğdirmek ve değerli mallarını almak yanında kukla bir hükümet aracılığıyla istediklerini yaptırmak düşüncesinde olan, bunun için diplomatik, ekonomik, politik ve kültürel tuzaklar uygulayan bunları da yeterli bulmayıp sıcak savaş açan devletlere emperyalist devletler diyoruz.

Her birinin emeli, amacı şu on madde olan emperyalist devletler, çıkar çatışmaları yüzünden kendi aralarında ayrış(ır)tılar:

¹ Bu konuda S. Tural'ın '**Sömürgecilğin Yöntemleri ve Atatürk'ün Tutumu**' konulu konuşma metninde ayrıntılı ve geniş bilgi bulunmaktadır (www.ataturkyuksekkurum.gov.tr).

- 1- Doğu'ya giden ticaret yollarının elde tutulması,
- 2- Ticaretin doğrudan kendileri tarafından yapılması ve denetlenmesi,
- 3- Ucuz emek sağlamak ve esir ticaretini biçimlendirmek düşüncelerindeki ısrar,
- 4- Hıristiyanlar için kutsal olan Kudüs ve civarının Müslümanların elinden alınması, Hıristiyanların nüfuz alanına dönüştürülmesi,
- 5- Hıristiyanlığın beşinci yüzyılından itibaren ayrı bir Patriklik biçiminde oluşan Ermeni topluluğunun yeni yetişen nesillerinin heterodoksi / ayrışma sayılan durumdan kurtarılıp Protestanlaştırılması,
- 6- Ermenilerin siyasî bağımsızlıklarını elde etmeleri,
- 7- Çarlık Rusya'daki bolşevik, menşevik kavgasında çarın yanında yer alınması; Rusya'daki Ortodoks Hıristiyanlığın İstanbul Patriğince yeteri kadar yönlendiremeyişi dikkate alınarak onların da, ya Protestanlaştırılması, ya Katolikleştirilmesi,
- 8- Avrupa'da üretilen silah sanayi ürünleri ile başta gemicilik ve uçak sanayisi için hem üretilenlerin kullanılarak kalite kontrolden geçirilmesi, hem de imrenilecek bir pazar ortamı ve hevesli hayran alıcılar yaratılması için yakın ve sıcak temas gerekliliği,
- 9- Başta Osmanlı sınırları içinde kalan Hıristiyan toplulukların bağımsız devletler haline getirilmesi, sonra da devletleştirilemeyecek türden yerleşim özelliği gösterenlerin, dinî ve siyasî hukukunu korumak ve kollamak,
- 10- Avrupa'da oluşmaya başlayan modern tıbbın ve modern farmakolojinin tedavide ihtiyaç duyduğu ham maddeleri elde etmek.

Bu maddelerin her birisi, üreten, üretim fazlası bulunan pazarlamak ihtiyacı gösteren, başkalarını yönetecek askerî teknoloji sahibi ve ordu bulduran devletlerin hakkı saydığı sömürge gerekçeleridir.

Hem Rusya'nın hem Osmanlı Devleti'nin hem İran'ın hem de Asya ve Uzakdoğu'nun ve Hindistan'ın sömürülmesi konusunda emperyalist devletler birbirleriyle hiçbir zaman anlaşamadılar.

Avrupa'daki emperyalist devletler 1800'lü yılların başından itibaren birbiriyle bu konuda sürtüştiler. 1800 yılından 1922 yılına kadar yaklaşık 125 yıl yukarıdaki on madde yüzünden bir taraftan kendi aralarında ayrış(ır)tılar gruplaştılar, diğer taraftan bu arzularının önünde engel olan devletle örtülü ve açık savaş açtılar. Bu savaşta daima birleşik cephe oluştur-

dular. Yukarıdaki on maddenin iştahını kabarttığı Avrupa'nın emperyalist devletleri önündeki en büyük engel, Osmanlı Devleti idi. Ancak, Osmanlı Devleti 1689'dan itibaren bütün savaşlarda ve cephelerde kaybeden konumundaydı.

1895 yılındaki Türk-Yunan harbindeki apaçık Dömeke zaferimize rağmen, masada ' taraflar savaş öncesi sınıra çekilsin' denilip bize belge imza ettirenler, bu olaydan 17 yıl sonra ordumuza da, sivil halkımıza da Balkan Bozgununu yaşattılar.

Sanayisi bütünüyle dışa bağımlı; ekonomisi bozulmuş; sosyal bütünlüğü yaralanmış; adalet sistemi ise, rüşvet, iltimas ve siyaset üçgeninde kirlenmiş; ordusu modernize edilmediği gibi İttihat Terakki partisine yakınlık ile Alaylı Mektepli kavgasının boş çekişmelerine kurban edilmiş, üniversitesi yeniliğe kapalı bu 'hasta adam'a, son öldürücü darbeyi vurmak üzere, emperyalistler de harekete geçtiler.

Ordular, milletin bedenleşmiş millî benlikleri, kurumlaşmış tarihî görev anlayışları, devlet bağımsızlığının güvencesi anlamı taşır. Ordular, disiplin, fedakârlık ve kahramanlıkla doğru orantılı olarak biçimlenen kurumlardır.

Milletlerin millî benlikleri, kişi ve toplum ölçeğinde kendilerine ilişkin benimseyişlerin arkasındaki değerler ve kabullerdir.

Tarih içindeki yürüyüş sırasında her millet kendine bir misyon, bir görev benimser: Türkler ise, Allahsızlığı, Ahlâksızlığı ve Adaletsizliği yeryüzünden kaldırmak göreviyle dünyaya gelmiş olduğuna inanan, bağımsız kalma savaşları vermiş bir ordu-millettir. Allahsızlık, kudret sahibi bir yaradan yerine, herhangi bir putun konulmasıdır. Doğmamış ve doğurulmamış, muhtaç olmayan, bilinenlerin dışında ve üstünde, sınırsız bilgi ve güç sahibi Allah inancı, Türk Tarihinin bütün devirlerinde vardır. Allah inancı ve ona bağlı bilgileri red edenlere Türk soylu halklar Haniflik denilen özellikle de, Kamlık, Budistlik, Musevilik, Hıristiyanlık ve Müslümanlık inançlarına girip yaşadılar.²

² Allah, aşkın bir kudret ve insan idrakinin kavramayacağı türden bir varlıktır. Onun en önde gelen vasfı her şeyi yaratmış olmasıdır. Yarattıklarından insan denilen tür arasından Allah'ı inkâr edenler, Allah'a iftira ederler ve ona ortaklar koşmayı benimseyenler ile O'na O'nun istediği ve beklediği gibi, yaratılmanın gereği olmak üzere inananlar dört ana grubu oluştururlar. Dinler arası diyalog türünden felsefî ve politik tuzaklarla ilgilenmek yerine, insanlığın dünden bugüne bu dört açıdan tarihini yazmak aşırılıkları önlemek bakımından daha doğru olmaz mı?

Ahlaklılık, Türk soylu halklarda dürüstlüğü, acıma duygusunu, paylaşma anlayışını ve utanma bilincini bencillikten arınmış bir şekilde insanın ve toplumun özelliği kılmak olarak tanımlanabilir. Adalet, hakkın ve haklının güç ile değil kurumlaştırılıp dağıtılabilen ve insandaki dürüstlük anlayışını güçlendiren iyilik yanını besleyen merhamet ve haddini bilme ölçüsünü yaygınlaştıran kuralların vurgulanmasıdır.

Bağımsızlık kavramı, sömürülmeme, onuruyla ve özgüven duygusuyla biçimlenmiş İRADEYİ gösterebilme gücü taşıyan devlet sahibi olabilme anlamına geliyor.

Siyaset, insanların en iyi şekilde yönetilmesi için kişilerin ve grupların birbirlerine ve devlete karşı sorumluluklarını yükümlülüklerini, diğer yandan yönetenlerin de, yönetilenlere karşı görev ve sorumluluklarını, hem kurumlaştıran, hem de kurallaştıran eğilimler ve uygulamalar bütünüdür.

Siyasetin en önemli görevi, devletin bağımsızlığının, milletin bütünlüğünün ve adaletin sağlanmasının kesintisiz bir gerçeklik olmasını sağlamaktır.

Haddini aşıp cerraha ne yapacağını öğretmeye kalkan hastaların gülünçlüğünü düşününüz. Bizler, ordunun ne zaman, nerede, neyi niçin, hangi ölçü ve araçlarla yapacağı konusunda ileri geri konuşulmasını doğru bulmaktan olmamız. Bugün burada savaşla ilgili şeyler anlatacağım; bu sunumda ortaya koyacaklarım rastgele bilgiler değil, çeşitli kaynaklardan derlenmiş şahsî ve keyfî yorum olmaktan çıkarılmış bilgilerdir.³

Ben bir asker değilim; bu yüzden askerî yönlerden ve askerî inceliklerle dayanan bilgilerle ilgili sizlerden zaman çalmaya kalkmayacağım. Mesleği askerlik olmayanların askerî konularda ulu orta konuşmaları benim kabullenemeyeceğim bir durumdur. Şimdi konuma dönüyorum.

Ağustos 1914'te Birinci Dünya Savaşı başladı. Birinci Dünya Savaşı diyoruz ama cephelerin tamamı Osmanlı toprakları içinde.

Savaş başlar başlamaz Osmanlı Devletinin, içinden çürümüş, yetersiz ve ölümcül hastaya benzeyen durumu apaçık ortaya çıktı. Üç dört ay içerisinde üç ağır bozgun seviyesinde savaş kaybı herkesin moralini bozdu.

³ a) Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Ağca, "Tarihte Liderlik ve Çanakkale Zaferinde Liderler" **Atatürk Araştırma Merkezi (ATAM) Dergisi** (Çanakkale Zaferinin 80. Yıldönümü Özel Sayısı), cilt X, Kasım 1994, sayı 30, s. 589-597.

b) E. Tümç. Turhan Olcaytu, "18 Mart: Çanakkale Zaferinin Tarihteki ve Ulusal Yaşamımızdaki Yeri" **ATAM Dergisi**, cilt: X, sayı 30, Kasım 1994, s. 609-661.

c) E. Korg. Suat İlhan, "Çanakkale Muharebeleri" **ATAM Dergisi**, sayı 30, s. 673-684.

İlk cephe olan Irak'ta o günün en büyük emperyalist devleti İngiltere, 9 Aralık 1914'te Osmanlı Devletinin 38'nci Tümenini, 48 Subay 930 er ve erbaş mevcuduyla kayıtsız şartsız esir aldı.

Sarıkamış Harekâtının askerî yahut siyasî yönden değerlendirmesi bu küçük konuşmanın konusu değildir. Ancak, Sarıkamış Harekâtı Türk tarihinin kabuk bağlamayan- yarasıdır. Osmanlı" ordularının Başkomutanı bilindiği gibi Padişah'tır ve bilindiği gibi vezir (sadrazam) Kara Mustafa Paşa'dan itibaren hiçbir padişah savaşa katılmaz. Başkomutan Vekili Enver Paşa, Alman Genel Karargâhının etkisinde kalarak 3'ncü Ordu ile 22 Aralık 1914'te Erzurum'dan Sarıkamış yönünde büyük bir taarruza girişti. Mevsimin kış, havanın çok soğuk, arazinin dağlık olması, askerlerin gerek üst başlarındaki giysi, gerek yürüşte ihtiyaç olan yardımcı araç gereç ile konaklamada ihtiyaç duyulan teçhizattan tamamen mahrum bulunması yüzünden, bu harekât 15 Ocak 1915'te ağır bir yenilgiyle sonuçlanmış, 3'ncü Ordu 80.000 şehit vererek geri çekilmek zorunda kalmıştı.

Galiçya'daki mahcup ve mağlupluğumuzu söylemeyi bir kenara bırakarak daha büyük bir harekâttaki mağlubiyetimize işaret edeyim. Aslında Almanlar İstanbul, Bağdat-Hicaz demir yolu hattını birlikte yapışımız sırasında bizi tatlı tatlı sömürmüşlerdi. Demir yolu yapımı sırasında kazı gerektiren kalıntılar yanında, petrol başta olmak üzere yeraltından çıkarıp kendi malları yapmak istedikleri her şey bu bölgede vardı. Süveyş Kanalı Alman Başkomutanlığının çok önem verdiği stratejik bir hedefti. Çünkü İngilizler Hindistan ile irtibatlarını Süveyş yoluyla sağlıyorlardı. Bu irtibatı kesmek için Türk Ordusunu Süveyş'e taarruza zorladılar. Kanal Harekâtı denilen Türk askerinin adetâ kahramanlığının ölçüldüğü kötü yönetilmiş olduğu söylenen savaşlar başladı. Bahriye Nâzırı ve 4'ncü Ordu Komutanı Cemal Paşa'nın yönettiği Birinci Kanal Taarruzu 3 Şubat 1915 günü Türk Ordusunun ağır yenilgisi ve geri çekilmesiyle sonuçlandı.

Kısacası Birinci Dünya Savaşına girişimizin ilk yüz gününde Türk Ordusu birbirini izleyen üç ağır yenilgiye uğramıştı. Çanakkale'de kazanılan zafer, üç-dört felâket hezîmet zincirinden sonra, Ordumuza ve Ulusumuza yeni bir ruh, kendine güven ve moral kazandırmış, harbi 4 yıl sürdürmemizi sağlamıştır. Şimdi bu zaferi anlatmaya çalışacağım.

Çanakkale Savaşları, Deniz Savaşları ve Kara Savaşları olarak iki bölümde incelenebilir.

Birinci Dünya Savaşı patlak **Ağustos 1914**'te başladığında Mustafa Kemal Sofya'da Ataşemiliter idi. Savaşın başlaması üzerine, Yarbay Mustafa Kemal ısrarla cephede bir görev almak ister. Bu isteğine gelen cevap: "Sizin için orduda her zaman bir görev vardır. Ancak Sofya Ataşemiliterliği'nin önemi dolayısıyla sizi orada bırakıyoruz" şeklindedir. Mustafa Kemal'in sert çıkışları üzerine, **29 Kasım 1914'de** 1. Tümen Komutanlığı'na atanır. Ama **1 Aralık 1914'de** bu atama nedense iptal edilir.

Mustafa Kemal tepkisini, "Vatanın müdafaasına ait fiilî vazifelerden daha mühim ve mübeccel bir vazife olamaz. Arkadaşlarım muharebe cephesinde ateş hatlarında bulunurken ben Sofya Ataşeliği yapamam. Eğer 1. sınıf zabıt olmak liyakatından mahrumsam, kanaatiniz bu ise, lütfen açık söyleyiniz," ifadesiyle ortaya koyar.

20 Ocak 1915'de 19. Tümen Komutanı olarak aktif görev verilir. Mustafa Kemal bir hayli uğraşmadan sonra 19. Tümeni bulur ve **2 Şubat 1915'te** komutayı ele alır. Tümen ise, 57. Alay ile iki destek birliğinden oluşmaktadır. 19. Tümen **25 Şubat 1915'te** Eceabat'a intikal eder. Orada 72. ve 77. Alaylarla bütünleşip yeniden örgütlenir. Ayrıca 9. Tümenin bölük seviyesine düşmüş 26. ve 27. Alayları da M. Kemal'in emrine verilerek Eceabat-Seddülbahir savunmasına memur edilir.

Osmanlı Devleti adına iki Alman savaş gemisinin (Göben, Brestlav) Rusya'nın Karadeniz'deki limanlarını bombalamasından sonra, Emperyalist devletlere ait kuvvetlerin Boğaza ilk taarruzu, 19 Şubat günü yedi muharebe gemisinden oluşan İngiliz filosu tarafından bombardıman etmeleri ile başlamış oldu. Özellikle 19 Şubat gününün seçilmesi tarihi bir olaya dayanmaktadır: 19 Şubat 1807 tarihinde bir İngiliz Filosu, Kurban Bayramı olmasından yararlanarak Çanakkale Boğazı'nı geçmiş, Kızıl Adalara kadar gelmiş, fakat bizim bahriyelilerce hırpalanarak geri dönmüştü.

18 Mart 1915 günü, sabah saat 10: 30'da 16 savaş gemisi aralıklarla Çanakkale Boğazına girmeye başladılar. Türk topçularının yoğun ateşi ve bir büyük geminin de bizim mayınımıza çarpması sonucunda o devrin en ileri teknoloji bir Fransız, dört İngiliz gemisi sulara gömüldü. 7 saat süren bu kanlı mücadelenin sonunda düşman yenildi ve geri çekildi. 18 Mart'ın, Türklere ait bir deniz zaferi olduğunu, yabancılar da kabulleniyor. Boğazi donanma ile geçemeyen İtilâfçıların, kara harekâtına girişeceğini tahmin ederek 18 Mart'tan sonra Türk tarafı da, Gelibolu'da 5. Orduyu oluşturmuş, başına da Alman Generali Liman Von Sanders'i Mareşal rütbesi ile getirmiştir. Mareşal, ilk iş olarak savunma plânını değiştirmiş, savunmayı kıyı

hattından, düşman topçu menzili hattı dışına alan, esnek bir savunma sistemi benimsemiş. Buna göre, çıkarma beklenecek, geride bekletilen kuvvetlerle düşman askerleri, kıyılarda vurulacaktır. 5. Ordu komutanının emrinde, 6 piyade tümeni, 1 deniz tugayı, 4 seyyar jandarma taburu vardır.

Buna karşılık İngiltere ve Fransa tarafı, güçlü bir donanmanın etkin desteğine sahip 5 piyade tümeni ile 1 piyade tugayını çıkarmaya tahsis etmişlerdir. Müttefik kuvvetlere, İngiliz General Hamilton kumanda etmektedir. Plânları şudur: Esas çıkarma Seddülbahir ve Kabatepe'ye yapılacaktır. Saros körfezinde yanıltıcı gösteri hareketleri düzenlenecektir. Kumkale'ye çıkacak Fransız birliği, o yöredeki 2 Türk tümeninin gerçek çıkarma yerine müdahalesini önleyecektir. Seddülbahir'e çıkanlar 1. gün Alçitepe'yi; Kabatepe'ye çıkanlar da, 1. gün Conkbayırı-Kocaçimen hattını ele geçireceklerdir. Amaç Kilidbahir'i düşürmek ve Boğaz tabyalarının gerilerine inerek onları susturmak ve boğazı açmaktır. İngilizler Boğazların kolayca açılacağını ve Osmanlı Devleti'nin kısa bir süre içinde (1 hafta içinde) savaş dışı edileceğini hesaplamışlar.

Ne yazık ki, bu planı Mareşal Liman Fon Sanders görememiş, tahmin edememiş, sezememiştir.

Çıkarma harekâtı bu plâna göre, 25 Nisan 1915 günü erken saatlerde başlamıştır. Çıkarma yapılan bölgede sadece 9. Tümenin birlikleri vardır. Bu tümenin 26. Alayı Seddülbahir'de ateş gücü çok üstün olan çıkarma birliklerine karşı kahramanca direnir. Ancak İngiliz ve Fransızlar askeri de güç halde kıyıda tutunmayı başarırlar.

Esas sürpriz kuzeyde hazırlanmıştır. Anzak Kolordusu, Kabatepe'nin biraz ilerisinde Arıburnu'na çıkar, hedef Conkbayırı-Kocaçimen hattını tutmak ve Kilidbahir platosunun kuzeyle irtibatını kesmek ve boğaz tabyalarının arkasına inmektir. Kıyı zayıf gözetleme birliklerince tutulmuştur. Çıkarma sabahı 9. Tümen komutanı Halil Sami, 19. Tümeden 1 tabur yardım ister.

19. Tümen Komutanı Mustafa Kemal, bu rapor ve kendi yaptırdığı gözetlemeler sonucunda, önceden düşündüğü gibi, düşmanın önemli kuvvetlerle karaya çıktığını ve hedeflerinin Conkbayırı ve Kocaçimen tepesi olacağını isabetle tahmin eder ve durumu bizzat görmek ve müdahale etmek üzere, Bigalı'da bulunan 57. Alay ve bir dağ topçu birliğini hazırlatır. Alayın başında bizzat Kocaçimen tepesine yönelir. Liman Paşa'nın yanılışına karşılık Albay Mustafa Kemal doğruyu görmüştür. Oraya vardığında, de-

nizdeki gemiler ürkücü, zırlılılar görülür. Ancak Arıburnu sahili, görüş açısının dışındadır. Mustafa Kemal alaya istirahat verip yaveri, emir subayı, baştabip ve dağ topçu komutanı ile Conkbayırı'na ulaşır.

Görülen manzara şudur: Bir Türk müfrezesi Conkbayırı'na doğru koşarak çekilmektedir. M. Kemal hemen müdahale eder.

– *Niçin kaçıyorsunuz?*

– *Efendim düşman.*

– *Nerede?*

– *İşte! diye 261 rakımlı tepeyi gösterdiler.*

– *Düşmandan kaçılmaz.*

– *Cephanemiz kalmadı.*

– *Cephanemiz yoksa süngünüüz var. Süngü tak yere yat! komutunu verir.* Gerideki birliklerine marş marşla oraya gelmelerini emreder. 57. Alayın birlikleri gelince, 261 rakımlı tepe üzerinden saldırıya geçer. Diğer alayları da harekât sahasına yakınlaştırır.

Ayrıca 27. Alayın da Kemalyeri üzerinden taarruz etmesini ister. 57. Alayın tamamı şehit olur; fakat teknolojisi üstün düşman birlikleri geri atılır. Hatta bir kısmı paniğe kapılarak sandallara saldırırlar. Anzak Kolordu Komutanı geri çekilmelerini teklif eder. Mağrur İngiliz Amirali'nin bunun için en azından üç gün gerekir görüşü üzerine, Hamilton birliklerinden di-nenmelerini ister.

Gecenin gelmesiyle Anzaklar yeni takviyeler alırlar. Ertesi günü saldırıyı tekrarlarlar. Mustafa Kemal'de 27 Nisan'da iki piyade alayı takviye alır, taarruza karar verir. Bu saldırılar 19 Mayıs 1915'e kadar sürer gider.

Gerçi Anzaklar denize dökülemezler, ama kıyıda daracık bir bölgeye saplanıp kalmışlardır. Mustafa Kemal 1 Haziran 1915'te savaş alanında al-baylığa terfi eder.

Müttefikler bu çıkmazdan sıyrılmak için 6-7 Ağustos 1915'de bir yandan 19. Tümen bölgesine saldırırken, diğer taraftan Suvla mıntikasına yeni kuvvetler çıkarırlar. Kritik bir durum ortaya çıkar. 7. ve 12. tümenler kriz bölgesine yetiştirilirler. Bölgede oluşturulan kuvvetlere Anafartalar grubu adı verilerek derhal saldırıya geçmeleri emredilir. Ancak komutan askerlerin yorgunluğunu ileri sürerek saldırının ertesi güne ertelenmesini ister.

Kahramanlık Kavramı Ve Atatürk'te Bu Kavramın Yeri başlıklı makalesinde Prof. Dr. M. Akif TURAL şunları söylüyor:⁴

“8 Ağustos'ta iki taraf kucak kucağa bazen boğaz boğaza gelecek yakınlıktadır. Conkbayırı'nda iki taraf arasındaki mesafe 30 metre kadardır. Bu yüzden donanma da denizden top ateşini kesmiştir. Ordu Kumandanı Liman Von Sanders Paşa'dır. Cephelerde kumanda düzensizliği vardır. Mustafa Kemal durumu komutana bildirir, tehlikeyi anlatır: ‘Ya cephe çözülsün’.

Ordu Kumandanı Liman Paşa telefonla sordurur:

‘– Hiç çare kalmadı mı?’

‘– Bütün mevcut kuvvetlerin benim kumandama verilmesinden başka çare yoktur!’

‘– Çok gelmez mi?’

‘– Az gelir.’

Az gelir demekle sorumluluk istenmiştir. Sorumluluk almak Alplerin, kahramanların ayırıcı vasfıdır. Bakınız O ne diyor: “Mesuliyeti kemal-i iftiharla kabul ettim.” Bunun manası en büyük mesuliyet olan cismânî tamamiyetini muhafaza, bunun da ötesinde can, yaşama arzusu vardır. Hâlbuki, onu ortaya koyup feda ederek mesuliyeti yüklenmek. İşte alplıkta şuurlu atılış budur.

8–9 Ağustos akşamı Mustafa Kemal, Liman Von Sanders Paşa'nın emriyle Anafartalar Komutanlığı'na getirilir. 9 Ağustos'ta yine taarruz edilir. Düşman her tarafta yenilmekte ve püskürtülmektedir. Cephede Harp nizamı karışıktır. Bazı yerlerde taraflar birbirine 20 ile 30 metre mesafede karşılıklı siperlerdedir. Etraf her iki tarafın askerlerinin ölüleri kan ve barut kokularıyla yoğun bir ürkütücü tablo halindedir.

10 Ağustos 1915 için Mustafa Kemal karar vermiştir: Düşmanı ânî ve şiddetli bir baskınla yenmek. Mustafa Kemal 10 Ağustos 1915'deki Hücum anını şöyle anlatıyor:

‘Askerler! Karşımızdaki düşmanı mağlup edeceğimize hiç şüphe yoktur. Fakat siz hiç acele etmeyin, ilk önce ben gideyim, ben kurbacımla işaret ettiğimde siz hep birlikte ileri atılırsınız.

Komutan ve subaylara da, askerlerin işaretime dikkatini çekmelerini emrettim. Ondan sonra hücum hattının önünde bir yere kadar gittik ve ora-

⁴ Mehmet Akif Tural, **ATAM Dergisi**, sayı 30, s. 695-720.

da kılıcını havaya kaldırarak hücum işaretimi verdim. Bütün askerler, subaylar artık her şeyi unutmuşlar, bakışlarını verilecek işarete toplamış bulunuyorlardı. Süngüleri ve bir ayakları yere uzatılmış olan askerlerimiz ve onların kılıçları elinde subaylarımız kılıcının aşağı inmesiyle demirden bir kitle halinde aslanlar gibi bir taarruza kalktılar. Bir saniye sonra düşman siperleri içinde gökten gelen bir kükreyişten başka bir şey işitilmiyordu: Allah Allah Allah Allah! Düşman silah kullanmaya vakit bulamadı. Boğaz boğaza kahramanca mücadele neticesinde ilk hatta bulunan düşman tamamen imha edildi.'

Mustafa Kemal bu muhaberelelerinde askerlerden okuma bilenlerin Kur'an-ı Kerim 'i göğsüne basarak okuduklarını, bilmeyenlerin Kelime-i Şahadet getirerek ve hemen hepsinin de iki üç dakika sonra öleceklerini bilerek nasıl titremeden, irkilmeden ileri atıldıklarını anlatır.

Aynı gün bir şarapnel parçası Mustafa Kemal'in göğsünün sağ tarafına cep saatinin bulunduğu yere isabet eder. Yanındaki Subay Nuri Conker: 'Kumandanım vuruldunuz' deyince Mustafa Kemal eliyle onun ağzını kapatır, 'askerlerimizin maneviyatını bozma' der."

10 Ağustos muharebeleri büyük bir zaferdir. 13 Ağustos'ta İkinci Anafartalar zaferi elde edilir. 15-17 Ağustos'ta Kanlı Tepe, Aslan Tepe, Kireç Tepede Üçüncü Anafartalar mücadelesi verilir.

Düşman kuvvetlerinin komutanları çıldırmıştır. 21-22 Ağustos'ta Anafartalar'da denizden 6 tümen sürülür. Gemilerden açılan top ateşiyle Türk toprakları cehenneme çevrilir, her santimetre kareye bir mermi düştüğü söylenir. Düşman hiçbir şekilde ilerleyemez.

Üç ay süren savaşlar mevcut durumu değiştirmez. Bu arada İngiliz Komutanı General Hamilton 16 Ekim 1915'de görevden alınmıştır. Yerine gelen General Charles Monroe, en iyi çare Çanakkale'yi tahliye etmektir, görüşündedir. İngiliz Milli Savunma Bakanı Kitchener, durumu bizzat gelip yerinde gördükten sonra, boşaltma kararı alır. 19-20 Aralık'ta Arıburnu ve Anafartalar'dan 8-9 Ocak 1916'da da Seddülbahir'den düşman çekilip gider.

Çanakkale'deki bu arkasına bakarak gidiş birçok açıdan önemli sonuçlar doğurur. Bunlar arasında savaşın iki yıl uzaması, Çarlık Rusya'sının çökmesi, Balkan Devletlerinin ve İtalya'nın politikalarının yönlenmesi bakımından etkileri, Türk ordusuna kazandırdığı moral güç...

Çanakkale savaşlarının en önemli sonucu, Mustafa Kemal'in askerî dehasını gözler önüne sermesidir. Mustafa Kemal, durumu çabucak kavra-

mak, süratle ve soğukkanlılıkla doğru karar vermek, verdiği kararı büyük bir enerji ve cesaretle bizzat tatbik etmek, inisiyatifini cüretle, fakat isabetli kullanmak, sorumluluğu çekinmeden açıkça üzerine almak gibi, üstün komutanlık vasıfları göstermiş ve savaşın gidişi üzerinde birinci derecede etkili olmuştur.

Nitekim İngiliz resmî tarihi bunu şöyle özetler: “Tarihte bir tümen komutanının üç muhtelif yerde vaziyete nüfuz ederek yalnız bir muharebenin gidişine değil, aynı zamanda bir zaferi sağlayarak, bir milletin mukadderatına tesir yapacak vaziyet alabilmeye (konumda bulunmaya) nadiren rastlanır.”

O zamanları Denizler Bakanı, II. Dünya Savaşı'nın ünlü ve etkili İngiliz Başbakanı Churchill, Atatürk'ün rolünü şöyle ifade eder: “Mustafa Kemal 9 Ağustos'ta Anafartalar'daki başarılı harekâtından sonra geceyi, bu paha biçilmez sırtı alma hazırlığı içinde büyük çaba harcayarak geçirdi. Bizzat yönettiği şiddetli baskın hücumu ile bu dar bölgede yerleşmiş olan bin kişilik İngiliz kuvvetini yok etti. Türkler Conkbayırını aştılar ve zafere sonuna kadar da orada kaldılar. Bu başarı, perdeyi kapatan olaydır.”

Bu yenilgi özellikle Fransız ve İngiliz sömürgelerinde olumsuz yankılar uyandıracak niteliktedir. Psikolojik etkisi büyüktür. Olay bir prestij meselesi haline gelmiştir. Kesin sonucu Batı cephesinde arayanların muhalefetine rağmen, Gelibolu yarımadasına çıkarma yapılması, Boğaz istihkâmlarının susturularak donanmaya yol açılması kararlaştırılır.

17 Ocak 1916'da Mustafa Kemal'e Anafartalar Grubu Komutanlığı'ndaki üstün başarılarından dolayı “Muharebe Altın Liyakat Madalyası” verilmiştir.

27 Ocak 1916'da karargâhı Edirne'de bulunan 16. Kolordu Komutanlığına atanır. 16. Kolordu Karargâhı Diyarbakır'a nakledilince, Mustafa Kemal 11 Mart 1916'da Edirne'den ayrılarak 26 Mart 1916'da Diyarbakır'a gelmiştir.

Albay Mustafa Kemal, Çanakkale muharebelerindeki başarısı münasebetiyle 1 Nisan 1916'da Mirliva/Tuğgeneralliğe terfi ettirilir. Bu gecikmiş terfi durumunu Diyarbakır'a giderken yolda öğrendiğini yaveri Şükrü Tezer'in hatıratından öğrenmekteyiz.

1916 yılı Haziran ayında Mustafa Kemal ve 16. Kolordu Karargâhı Diyarbakır'dan Silvan'a nakledilir. O bölgedeki fitneyi de ilk durduran Mustafa Kemal Paşa'dır. Çanakkale Savaşından askerler, komutanlar tarihi apaçık gerçeklikler olmaktan çıkıp menkabenin, efsanenin, destanın koynuna emanet edildi. Bugün de bir kısmı etkisini sürdüren yüzlerce ağıt, türkü

oluştı, romanlar yazıldı, belgesel ve dramalar çekildi.⁵ Çanakkale bir boğazın, bir şehrin adı olmaktan çıktı, bir zaferin ve dirilişin adı oldu.

Çanakkale Millî Mücadele Hareketi'nin 'Giriş' bölümü, Çanakkale Zaferi, emperyalizme karşı kahramanlığın üstün gelişinin apaçık kanıtı; Çanakkale bir askerlik dehâsı olan Albay Mustafa Kemal'in tarihe damgasını vuruşudur.

⁵ Çanakkale Savaşları sürerken Harbiye Nezaretinin düzenlediği bir gezi ile İstanbul'dan şair, romancı, hikayecilerden oluşan bir edip grubu savaş alanını gördü. Onların eserlerinden ve Mehmet Akif Ersoy'un ünlü şiirinden başlayarak bugüne kadar bini aşkın edebî eser yazıldı (Bu konuda 18 Mart Üniversitesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Ö. Çakır'ın çalışmaları övünülecek türdendir).

Çanakkale zaferinin 100. yılı için şimdiden gereği düşünülerek, TRT ile TSK işbirliği yaparak en az 48, en çok 96 hafta sürecek bir televizyon dizisi projesini senaryo ve çekim olarak gerçekleştirilmelidir. Tarih bilgisi, geçmişin ruhu ile yaşanan zamanın ruhu arasında köprüler kurduğu zaman yeni yetişen nesiller bocalamazlar. TRT'nin "Çanakkale'yi Öğrenmek" Belgeselini ve Turgut Özakman'ın **DİRİLİŞ** adlı eserinin şehitlerin ruhunu şad ettiğine inanıyorum; ama, bu kutlamaları Avusturyalılara, Almanlara kaptırmak gibi bir vurdum duymazlık tarihin ruhuna, ataların ruhuna, toprağın ruhuna karşı sevgisizlik ve saygısızlıktır. Bu yüzden başarılı ve yeni bir drama dizisinin (Almanca, İngilizce, Rusça ve Arapça seslendirmeli olarak) hazırlanmasının doğru ve ihtiyaç olduğunu düşünüyorum.

